

Standardy życia i sytuacja ekonomiczna Korei Północnej

Andrzej Bober | Uniwersytet Łódzki | andbob2@wp.eu

Abstrakt

Cel

Tekst ma charakter jedynie przeglądowy, a jego celem jest zasygnalizowanie owych problemów, realiów i standardów życia w Korei Północnej.

Metodologia

Artykuł powstał na podstawie informacji zdobytych przez autora na miejscu w 2009 r. Atutem pracy jest informacja przekazywana z pierwszej ręki, wynikająca w dużej mierze z obserwacji poczynionych w Pjongjangu i okolicach.

Oryginalność

Cenny dla czytelnika może okazać się krótki katalog cen zawarty na końcu artykułu, spisany wprawdzie w sklepie dyplomatycznym, niemniej jednak przedstawiający także ceny realne dla nielicznych odbiorców północnokoreańskich, którzy posiadają dewizy.

JEL: P42, P44

Wstęp

Po 1945 r., w wyniku ingerencji mocarstw światowych, dwubiegunowego podziału świata oraz bratobójczej walki doszło do trwałego podziału państwa i narodu koreańskiego. Każde z państw

koreańskich obrało odmienne kursy rozwojowe, opierając się na skrajnie odmiennych modelach społecznych, ale przede wszystkim polityczno-ekonomicznych. Jeszcze w latach 60. i 70. KRL-D rozwijała się w ogromnym tempie, nawet ponad 20% w skali roku, a różnice w poziomach zaawansowania gospodarek obu Korei były relatywnie niewielkie, choć gospodarka północnokoreańska coraz wyraźniej przejawiała objawy zapaści i poważnej niewydolności. Ostre wyhamowanie nastąpiło z początkiem lat 80., gdy KRL-D zaczęła się zadłużać i nie była w stanie spłacać zaciągniętych zobowiązań finansowych. Ogłosivszy niewypłacalność, utraciła dopływ nowych środków finansowych w postaci kolejnych kredytów, co z kolei wpłynęło na pogorszenie warunków produkcji i jakości wytwarzanych produktów. Gwałtowny upadek i wzrost różnicy potencjałów gospodarek obu państw nastąpił z chwilą upadku ZSRR, gdy Korea Północna niemal z dnia na dzień została pozbawiona podstawowych źródeł swojego utrzymania, tj. kapitału i inwestycji ze strony Moskwy. W tym samym momencie rozpoczął się stopniowy upadek gospodarczy Korei Północnej, który trwa do dziś. W niniejszej pracy autor prezentuje efekty wyboru drogi rozwoju, jakiego dokonał Pjongjang za prezydentury Wielkiego Wodza, Kim Ir Sena, i jej podtrzymywania ze strony sukcesora, Ukochanego Przywódcy, Kim Dzong Ila. Podstawowym celem artykułu jest nakreślenie warunków ekonomicznych ekstensywnej gospodarki północnokoreańskiej, jak również warunków bytowych w państwie północnokoreańskim. W tekście podjęta zostaje także próba oceny potencjału ludzkiego KRL-D. W końcowej części pracy przedstawione zostały przykładowe ceny podstawowych produktów spożywczych, jak również pozostałych dóbr z okresu pobytu autora w KRL-D (ze stycznia oraz lutego 2009 r.).

Uwarunkowania naturalne, problemy rolnictwa

Jak wiadomo, sytuacja ekonomiczna ludności jest bardzo trudna. O słabej kondycji finansowej kraju zdecydowała przede wszystkim znaczna izolacja reżimu od świata zewnętrznego. Ponadto od lat Korea Północna doświadcza klęsk naturalnych, głównie w postaci powodzi, ale również przedłużających się okresów bezopadowych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania geograficzne i topografię kraju, KRL-D jest krajem o charakterze wybitnie wyżynnym. Zdecydowana część powierzchni kraju (ponad 80%) nie nadaje się pod uprawy. W pozostałych niespełna 20% gruntów przeważają tereny nadające się najwyżej pod wypas kóz czy bydła (chów bydła jest rzadko praktykowany w tym kraju). Niespełna 10% gruntów nadaje się natomiast pod uprawę i zasiewy. W tych warunkach nawet niewielkie wylewy rzek powodują ogromne straty, ponieważ zalewają one najczęściej obszary uprawne, znajdujące się na nizinach. Z tego też powodu Korea Północna wielokrotnie doświadczała klęski głodu. Szczególnie trudna pod tym względem była druga połowa lat 90. XX. Inną kwestię stanowi wyraźna zależność rolnictwa północnokoreańskiego od pomocy międzynarodowej. W chwili obecnej rolnictwo Korei Północnej opiera się głównie na nawozach naturalnych pochodzenia zwierzęcego, ale również ludzkiego. Nawozy te są wybierane z szamb, kanalizacji ściekowych itp., a następnie składowane i rozrzucone na polach¹. Płody rolne są słabej jakości, niewielkie i bardzo często atakowane przez szkodniki. Kraj od lat cierpi na chroniczny brak nawozów sztucznych oraz nawozów do pielęgnacji i ochrony roślin przed szkodnikami. Pomoc w tej

¹ Autor tekstu w czasie pobytu w 2009 r. w stolicy Korei Północnej był świadkiem tego typu działań w ramach „czynu społecznego”.

postaci napływa wprawdzie zarówno z Korei Południowej, jak i Chin czy USA, niemniej jednak jest ona zdecydowanie niewystarczająca. Nawozy są najczęściej wyplukiwane w czasie obfitych deszczy, głównie w porze monsunowej. Z tego powodu zbiory są niewielkie i nie zaspokajają nawet wewnętrznego popytu, co powoduje, że kraj jest zależny od dostaw żywnościowych z zewnątrz. Do roślin najczęściej uprawianych w Korei Północnej należą: kukurydza, ryż, ziemniaki oraz jęczmień. Od lat przy pracach rolnych bierze udział całe społeczeństwo w ramach różnych kampanii tzw. czynu społecznego. Ostatnio pomoc humanitarna przestała się ograniczać do przesłania określonej ilości nawozów, sadzonek, nasion, worków z żywnością czy lekarstw. Coraz częściej społeczność międzynarodowa wyposaża Koreańczyków w narzędzia służące poprawie wydajności rolniczej. Przekazywany jest sprzęt rolniczy, przedstawiane są alternatywne formy upraw, informacje na temat sposobów walki ze szkodnikami itp. Wszystko to ma służyć wyeliminowaniu klęski głodu w Korei Północnej. Należy podkreślić, że założenia organizacji pomocowych w niepełnym zakresie udało się zrealizować. Koreańczycy przyswoili sobie przede wszystkim nowe techniki upraw. Co ciekawe, zaproponowano im nowe produkty, które wcześniej w Korei nie były powszechnie znane. W mediach krajowych propagowano jedzenie sera, mającego znaczne wartości odżywcze, a w tym celu wielu rolników uzyskało kozy do hodowli.

Warto nadmienić, że rolnictwo północnokoreańskie jest od końca lat 50. XX wieku niemal całkowicie skolektywizowane. Gospodarstwa indywidualne są bardzo nieliczne; mieszkańcy wiosek wspólnie gospodarują na określonym kawałku ziemi, z którego utrzymują się przy życiu. Od zaledwie kilku lat mieszkańcy KRL-D mają ograniczone prawo hodowli roślin na własny użytek. Do tego celu wykorzystują balkonowe donice oraz każdy niezagospodarowany skrawek ziemi. Od kilku lat ludność północnokoreańska posiada także prawo ograniczonego handlu. Dzięki wymianie barterowej bądź pieniężnej choć część spośród północnych Koreańczyków jest w stanie wyżywić siebie i swoje rodziny².

| **Kondycja ekonomiczna Korei Północnej**

Gospodarka północnokoreańska jest skrajnie niedofinansowana, gdyż średnio 30% budżetu państwa przeznaczonego jest na dozbrojenie armii i rozwój technologii jądrowej³. Od początku lat 90. gospodarka północnokoreańska znajduje się w stanie permanentnego kryzysu. Kraj doprowadzony został do skrajnej ruiny⁴. Do 2006 r. KRL-D odnotowywała nieustannie spadek bądź to poziomu produkcji, bądź obrotów w handlu zagranicznym czy wszystkich tych wskaźników równocześnie w połączeniu ze spadkiem Produktu Krajowego Brutto. W gospodarce KRL-D wzrasta jedynie zadłużenie zagraniczne, a jego wartość przekroczyła w 2002 r. 15 mld USD (Dziak 2003: 202). Większość szacunków jest raczej wysoce niepewna, gdyż Korea Północna nie przedstawia żadnych wiarygodnych danych obrazujących kondycję ekonomiczną tego kraju, a w każdym razie dostęp do nich jest niemal niemożliwy, gdyż stanowią one tajemnicę państwową.

² Zob. Bober (2009c, 2010b; 2011; 2010a).

³ W Republice Korei nakłady na armię oscylują w przedziale 2,7–2,8% PKB kraju. Szerzej zob.: Wolf et al. (1995) oraz <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html#Military>.

⁴ Zob. szerzej: Bober (2010d).

Pewne są natomiast informacje dotyczące różnic wielkości PKB obu Korei. Według danych CIA, PKB Korei Północnej wyniósł w 2008 r. 26 mld USD (przy PKB Korei Południowej wynoszącym 857,5 mld USD)⁵. Jak podaje południowokoreańska agencja informacyjna Yonhap News, PKB Korei Północnej stanowi mniej niż 3% PKB Korei Południowej⁶. Sytuacja ekonomiczna Korei Północnej poprawiła się po spotkaniu na szczycie przywódców obu państw koreańskich w czerwcu 2000 r. oraz po raz drugi, w październiku 2007 r.⁷. Faktycznie, spotkania te przełożyły się na pomoc finansową oraz pomoc w postaci nawozów sztucznych, bydła, sprzętu rolniczego itp. W ich wyniku porozumiano się także co do budowy kompleksu fabrycznego w mieście Kaesong⁸, znajdującym się kilkanaście kilometrów od strefy zdemilitaryzowanej, będącej linią podziału Korei na dwa odrębne państwa. W maju 2007 r. doszło do otwarcia połączenia kolejowego między Południem a Północą, prowadzącego przez obszar strefy zdemilitaryzowanej. W związku z tymi wydarzeniami obserwatorzy międzynarodowi i najprawdopodobniej także Koreańczycy z Południa liczyli na zacieśnienie współpracy, chociażby na płaszczyźnie ekonomicznej. Pojawiły się nawet plany połączenia miast Korei Południowej z Europą trasą kolejową, która miała wieść przez obszar Korei Północnej do Rajinu, a dalej magistralą transsyberyjską do Moskwy i państw europejskich. Linia ekonomiczna jednakże nie pokrywa się z linią polityczną reżimu Kom Jong Ila. Efektem tej dwutorowej polityki Pjongjangu jest wysokie ryzyko inwestycyjne i niewielkie inwestycje kapitału zagranicznego w Korei Północnej. Nadzieje na polepszenie klimatu inwestycyjnego pojawiły się ponownie z końcem 2007 r., kiedy to Korea Północna zobowiązała się do wygaszenia swojego programu jądrowego w zamian za pomoc gospodarczą, gwarancje usunięcia z amerykańskiej listy „państw zbrojeckich” (państw „osi zła” – usunięta z tej listy w październiku 2008 r.)⁹ oraz w zamian za gwarancje bezpieczeństwa i nieagresji ze strony USA.

Być może kondycja ekonomiczna Korei Północnej byłaby lepsza, gdyby nie łamanie wszelkich porozumień, postanowień, traktatów, ustnych ustaleń, umów i uzgodnień wielostronnych. Kolejnym powodem braku zaufania wobec reżimu Pjongjangu jest udany test jądrowy z 9 października 2006 r., a wcześniej próby z raketami średniego i dalekiego zasięgu (m.in. Taepodong 1 i Taepodong 2). Testy te doprowadziły do nałożenia sankcji gospodarczych na handel dobrami ekskluzywnymi z Koreą Północną. Główni i najważniejsi partnerzy handlowi KRL-D – ChRL oraz Japonia – w konsekwencji tych prób także wydatnie ograniczyli wymianę handlową z Koreą Północną. Sytuacja ta od 25 lutego 2008 r., tj. od objęcia urzędu prezydenta w Republice Korei przez Lee Myung-baka, sukcesywnie się pogarsza. Strona północnokoreańska winą za obecne stosunki międzykoreańskie obarcza administrację prezydenta Lee, zapominając o prowokacjach, nowych testach raketowych, kolejnej próbie jądrowej z 25 maja 2009 r. oraz o licznych aktach dywersji ze strony reżimu pjongjańskiego¹⁰.

⁵ <https://cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>.

⁶ <http://english.yonhapnews.co.kr/northkorea/2009/01/19/45/040100000AEN20090119006500315F.HTML>.

⁷ Prezydent Roh Moo-hyun gościł w stolicy Korei Północnej w dniach 2–4 października 2007 r. Pieszko przeszedł granicę dzielącą oba państwa, podkreślając, że „linia ta jest murem, który dzielił naród przez pół wieku” oraz, że „linia ta będzie stopniowo zacierana, a mur upadnie”. Wizyta ta pierwotnie zaplanowana została na 28–30 sierpnia 2007 r., ale w związku z powodzią, które nawiedziły Koreę Północną w sierpniu 2007 r., wizyta została przelożona na późniejszy, październikowy termin. Zob.: B. Bajerski, Północ – Południe: drugi dzień zbliżenia Korei, <http://www.dziennik.pl/Default.aspx?TabId=14&ShowArticleId=62488>.

⁸ Szerzej nt. strefy ekonomicznej w Kaesong zob.: Bober (2010f), Nanto i Manyin (2011); Lee (http), oraz Kim (2008), jak również: Salmon (http).

⁹ <http://www.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/10/11/us.north.korea/index.html>

¹⁰ Zob. m.in. zatopienie korwety południowokoreańskiej Cheonan 26 marca 2010 r. i konsekwencje tego kroku; Bober (2010e).

Nadzieję dla rozwoju gospodarczego KRL-D może stanowić egipskie konsorcjum Orascom, które w październiku 2007 r. zdecydowało się na kilka inwestycji w Korei Północnej. Orascom Telecom podpisał z końcem stycznia 2008 r. umowę ze stroną północnokoreańską na zainwestowanie blisko 400 mln USD w budowę sieci telefonii komórkowej¹¹ (wcześniej tajska sieć telefonii działała w KRL-D od 2000 r. do 2004 r.). Jeszcze z końcem 2007 r. Orascom zdecydowała się na zakup połowy udziałów północnokoreańskiego przedsiębiorstwa Sangwon Cement Complex, a brytyjska firma Cornit chce wykupić w całości kopalnię węgla w Muson.

Niestety i te inwestycje mogą w najbliższym czasie stanąć pod znakiem zapytania. Korea Północna uchodzi wśród inwestorów zagranicznych za wysoce niepewnego partnera dla ewentualnych inwestycji. Zaledwie co piątej firmie, inwestującej swój kapitał w Korei Północnej, udaje się wypracować jakiś zysk. Stąd wymiana gospodarcza KRL-D z innymi państwami jest tak niewielka. Dla przykładu, wymiana gospodarcza Korei Północnej z Unią Europejską na przestrzeni ostatnich 15 lat wahała się w przedziale 200–400 milionów USD (tym samym wymiana gospodarcza z UE w okresie lat 1995–2006 wyniosła 3,5 mld USD, co stanowi średnio około 12% całości wartości handlu zagranicznego Korei Północnej). W ostatnich latach roczne obroty między Pjongjangiem a Brukselą rzadko przekraczają kwotę 300 mln USD w skali roku. W bilansie handlowym z Pjongjangiem Bruksela odnotowuje zdecydowany zysk, gdyż wyeksportowała produkty na sumę 2,5 mld USD, importując w tym czasie towary o łącznej wartości 1 mld USD. Po azjatyckim kryzysie finansowym z przełomu 1997/1998 r. poziom wymiany handlowej z UE tylko nieznacznie wzrósł względem wskaźników sprzed kryzysu, a od 2004 r. zaczął wyraźnie spadać, by w 2005 r. osiągnąć wartość niższą niż w 1995 r. Ów spadek wartości wzajemnej wymiany handlowej następował sukcesywnie po drugim „kryzysie nuklearnym” w 2002 r. Konsekwencją tego była wspomniana redukcja europejskiego eksportu do KRL-D w następnych latach o niemal połowę (z 306 mln USD w 2002 r. do 165 mln USD w 2005 r.). Unia Europejska w tym czasie zwiększyła swe obroty handlowe z ChRL i Republiką Korei (Schmidt 2006: 10,11). KRL-D eksportuje do Europy produkty wytworzone w kompleksie fabrycznym w północnokoreańskim Kaesong (Kaesong Industrial Complex¹², w skrócie KIC), co stwarza pewne problemy o charakterze prawnym czy technicznym. Problem związany jest z utrzymaniem podstawowych standardów pracy dla pracowników KIC. Warunkiem zasadniczym uwzględnienia towarów produkowanych w KIC jest zapewnienie odpowiednich warunków pracy dla pracowników w kompleksie oraz pewność, że „uwzględnienie tych towarów nie spowodowałoby obniżenia standardów społecznych w innych regionach”¹³. Kwestia ta jest o tyle ważna, że wolny dostęp do rynku europejskiego towarów wyprodukowanych w KRL-D mógłby pozytywnie wpłynąć na relacje wzajemne obu państw koreańskich. Pomysł ten zdaje się także rozumieć i wspierać UE.

¹¹ <http://www.nkeconwatch.com/2008/05/19/orascom-completes-3g-test-call-in-north-korea/>.

¹² Kompleks przemysłowy Kaesong (Kaesong Industrial Complex) jest najważniejszym wspólnym projektem gospodarczym obu Korei. Oprócz swego wymiaru ekonomicznego projekt ma za zadanie promowanie zgody i pokoju na Półwyspie Koreańskim. W czerwcu 2008 r. w 72 fabrykach znajdujących się w Kaesong, zatrudnionych było 30 tys. Koreańczyków z Północy i 1000 z Południa. Od czynnika wytwórczego i wyników finansowych kompleksu ważniejsze jest, że w strefie tej Koreańczycy z Południa i Północy pracują razem. Tego typu inicjatywy podejmowane zgodnie przez oba państwa mają na celu pomoc w przywróceniu wydolności gospodarce północnokoreańskiej i budowę wzajemnego zaufania. Szerzej zob.: http://www.unikorea.go.kr/eng/default.jsp?pgname=AFFexchanges_gaeseong.

¹³ Martin (http); zob. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/680/680527/680527pl.pdf, s. 6.

Obecnie na towarach importowanych z KRL-D widnieje metkowy zapis „Made in Korea”, bez dokładnego wskazania, o którą Koreę chodzi. Dzieje się tak z powodu obaw o bojkot towarów wyprodukowanych w Korei Północnej. Głównym partnerem gospodarczym KRL-D nadal pozostają Chiny, Republika Korei, Rosja, Japonia oraz Unia Europejska (Bober 2009a). Dla przykładu wymiana handlowa Polski z KRL-D w 2007 r. wyniosła około 15,2 mln USD (odnotowaliśmy deficyt w handlu z KRL-D, ponieważ sprowadziliśmy północnokoreańskie towary o wartości 14,7 mln USD, a wyeksportowaliśmy za sumę równą jedynie 507 tys. USD). Spośród państw UE Niemcy są najważniejszym partnerem gospodarczym dla KRL-D i odnotowują najwyższą wartość wymiany gospodarczej z Pjongjangiem¹⁴.

Zarobki i wydatki

Ceny są nieproporcjonalnie wysokie w odniesieniu do zarobków Północnych Koreańczyków. Austriacki publicysta Arno Meierbrugger przedstawia w swojej książce przykładowe zarobki w KRL. Przeciętna pensja urzędnika państwowego wynosi od 3000 do 5000 wonów północnokoreańskich miesięcznie, natomiast w przypadku wojskowych, dyplomatów i wyższej kadry urzędniczej sięga 10 000–20 000 wonów¹⁵. Pewne jest, że warstwa uprzywilejowana społeczeństwa uzyskuje także dodatki w postaci dewiz w różnej wysokości (np. wiceminister otrzymuje dodatkowo około 1500 euro). Wybrańcy, mieszkający w stolicy Korei Północnej, ciągle mają przydziały kartkowe na podstawowe produkty, takie jak mąka, węgiel, cztery razy do roku także mięso (w różnej ilości, w zależności od wykonywanego zawodu i pozycji w systemie). Zastanawiające jest natomiast, jak przy tak niskich zarobkach są w stanie przeżyć pracownicy fizyczni, którzy stanowią bardzo liczną grupę w państwie. Jeszcze w 2008 r. zarabiali 1000–5000 wonów i nie uzyskiwali żadnych dodatków w postaci dewiz, a jedynie niewielkie przydziały kartkowe na podstawowe towary (Maierbrugger 2007). Należy także podkreślić, że mieszkańcy Pjongjangu są „wybrańcami” systemu. Trudno dokładnie określić, jaką pomoc uzyskują obywatele kraju w pozostałych prowincjach. Można założyć, że jest ona żadna albo znikoma i że zdani są na samych siebie (uprawa małego poletka, czasami hodowanie jakiejś kozy, rzadziej wołu) oraz na to, co ma im do zaoferowania natura (korzonki, grzyby, kora, zioła itp.).

Potencjał ludzki

Choć zabrzmiało to brutalnie, Korea Północna nie jest przygotowana, w najmniejszym nawet stopniu, do konkurowania z innymi państwami na zasadach wolnego rynku. Lata izolacji od świata zewnętrznego, brak dostępu do nowoczesnych technologii w dziedzinach techniki, informatyki, biologii i biotechnologii doprowadziły do tego, że Korea Północna nie ma możliwości „odnalezienia się” we współczesnym świecie. Bez ogromnego wysiłku finansowego państw regionu i mocarstw światowych, długiego okresu przemian gospodarczych, społecznych i na płaszczyźnie mentalnościowej Korea Północna nie będzie w stanie odpowiedzieć na wyzwania, jakie

¹⁴ Szerzej zob.: Bober (2009b).

¹⁵ Podane informacje o zarobkach dotyczą okresu sprzed reformy finansowej w KRL-D sprzed 30 listopada 2009 r.

stawia przed każdym państwem obecna rzeczywistość geopolityczna i ekonomiczna. Spośród 23-milionowej społeczności północnych Koreańczyków jedynie nieliczni mają odpowiednie kwalifikacje i wykształcenie, by móc podjąć się trudu rywalizacji w świecie gospodarki wolnorynkowej i w społeczeństwie technologicznym. KRL-D nie ma w tej chwili innych narzędzi – poza bronią jądrową – które umożliwiałyby skuteczne negocjacje na płaszczyźnie ekonomicznej czy politycznej. Przyzwyczajeni od lat do stosowania gróźb i dyktowania świata warunków, północni Koreańczycy nie są i jeszcze przez długi okres czasu nie będą w stanie prowadzić negocjacji w inny sposób, tj. na zasadach konsensusu, a nie dyktatu. Dlatego w pierwszej kolejności nacisk powinien zostać położony na kształcenie i rozwój, przede wszystkim najmłodszego pokolenia, które wzięłoby na siebie część trudu związanego z odbudową infrastruktury kraju,żywieniem życia politycznego czy kwestią integracji społecznej.

| **Pomoc ze strony UE**

UE udziela KRL-D pomocy w postaci dostaw żywności, poprzez wsparcie techniczne (m.in. narzędzia rolnicze) i pomoc humanitarną. W latach 1995–2002 wartość pomocy udzielonej Korei Północnej wyniosła równowartość 424 mln euro (Hamisch, [http](http://)), a według nowszych danych w latach 1995–2006 przekroczyła 450 milionów euro (Schwinger [http](http://)). Obok Korei Południowej (2 mld USD) i USA (1,11 mld USD) Unia Europejska zaliczana jest do głównych darczyńców dla KRL-D na świecie. Pomoc ta dociera do reżimowej Korei poprzez biuro ds. pomocy humanitarnej (ECHO – European Commissions Humanitarian Aid Office). Choć pomoc humanitarna ze strony UE udzielana jest Korei Północnej od dłuższego czasu, dopiero w czerwcu 2001 r. doszło do nawiązania dialogu między KRL-D a Komisją Europejską w kwestii przestrzegania praw człowieka przez władze północnokoreańskie. Po spotkaniu w Brukseli z przedstawicielem Komisji Europejskiej minister spraw zagranicznych KRL-D uznał wprawdzie problem praw człowieka za istotny, lecz przekonywał także, że Pjongjang ma swoje własne standardy w tej kwestii, a priorytet stanowi jedynie prawo do istnienia, do rozwoju oraz do równości (Ford i Kwon 2008: 141). Druga runda rozmów odbyła się rok później, w czerwcu 2002 r. i dotyczyła braku dostępu przez sprawozdawców ONZ oraz organizacji pozarządowych do oficjalnych danych i statystyk związanych z prawami człowieka. W 2003 r. do rozmów już nie doszło, ponieważ KRL-D zawiesiła rozmowy na temat praw człowieka¹⁶.

Wiosną 2006 r. organizacja Human Rights Without Frontiers we współpracy z Freedom House zorganizowały w Parlamencie Europejskim w Brukseli dwudniową konferencję na temat praw człowieka w Korei Północnej. Gospodarzem imprezy został wiceprzewodniczący parlamentarnej delegacji ds. stosunków z Półwyspem Koreańskim Istvan Szent-Ivanly. Rezultatem konferencji było wystosowanie przez PE dwóch rezolucji z 15 czerwca i 7 września, w których zwracał uwagę m.in. na dramatyczną sytuację uchodźców północnokoreańskich w Tajlandii¹⁷.

¹⁶ Zob. także: EU Annual Human Rights Report 2007, European Communities, Luxembourg 2007, http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/index.htm (14.11.2008).

¹⁷ Tekst rezolucji z 7 września 2006, zob. http://www.hrwf.net/northkorea/NK_EU.html (25.11.2008).

Pomoc europejska to nie tylko pomoc ze strony Komisji Europejskiej, ECHO, ale także ze strony Parlamentu Europejskiego, a wsparcie zjednoczonej Europy nie ogranicza się jedynie do wysyłania przetworzonych produktów na północ od 38. równoleżnika. To także aktywne wsparcie procesów rozwoju społecznego, wskazówki dotyczące dobrego zarządzania, informacje dotyczące źródeł naturalnych, migracji itp. Tak więc pomoc europejska ma charakter zarówno bezpośredni, jak i pośredni. Jej bezpośredniość wynika z przekazywania gotowych produktów, takich jak nawozy sztuczne czy narzędzia rolnicze. Pomoc pośrednią stanowią programy edukacyjne „w terenie”, z których Koreańczycy z Północy uzyskują informację na temat zjawiska erozji gleb, przyczyn gołoborza, usuwania szkodników upraw oraz na temat technik upraw na ziemiach pochyłych. To istotna pomoc, szczególnie w ubogiej w grunty orne, wyżynno-górzystej Korei Północnej.

W połowie sierpnia 2007 r. Koreę Północną dotknęły najsilniejsze od 40 lat opady deszczu. W ich następstwie w sześciu prowincjach KRL-D doszło do powodzi, obsunięć mas ziemi oraz lawin błotnych. Spowodowały one ogromne zniszczenia i straty. Poszkodowanych zostało ponad 500 tys. osób. Pojawiło się zagrożenie epidemiologiczne na znaczną skalę w związku z brakami dostaw czystej wody. Z pomocą interweniowała Komisja Europejska, która udzieliła wsparcia w postaci leków, wody pitnej i artykułów żywnościowych o łącznej wartości 2 mln euro¹⁸.

Sytuacja północnych Koreańczyków jest bardzo trudna¹⁹, a pomoc ze strony UE choć dostrzegalna, nie odpowiada rzeczywistym możliwościom finansowego wsparcia ze strony 27 państw europejskich.

W maju 2008 r. siedziba ECHO w KRL-D została zamknięta w związku z trudnymi warunkami działania. Dystrybucja żywności do jej pozbawionych, byłych północnokoreańskich regionów górniczych okazała się niemożliwa z powodu braku paliwa i możliwości poruszania się po kraju przez członków ECHO. Komisja Europejska nie uznała jednak sytuacji za krytyczną i zapewniła, że ECHO wznowi swoją działalność w Korei Północnej, gdy tylko poprawi się sytuacja w kraju²⁰. Warto przy tej okazji nadmienić, że również Polska wspiera pomocowo ludność północnokoreańską poprzez Ambasadę RP w Pjongjangu. Pomoc ta jest realizowana poprzez system tzw. małych grantów, których wartość nie przekracza 10–15 tysięcy euro. Nie jest to jednakże pomoc finansowa, a wsparcie w postaci sprzętu czy wyposażenia rolniczego, medycznego oraz edukacyjnego. Tylko w 2008 r. Ambasada RP w Pjongjangu zrealizowała pięć tego typu projektów. Ponadto udzieliła wsparcia finansowego szpitalom zalanym na skutek letnich powodzi ze środków WHO na kwotę 50 tys. USD. Niestety, strony polskiej w Korei Północnej nie reprezentuje ani Czerwony Krzyż, ani Caritas Polska, ani żadna inna organizacja pomocowa. Wynika to zapewne z przekonania, że pomoc ta nie trafia do rzeczywiście jej potrzebujących, lecz na utrzymanie ponadmilionowej armii bądź jest reeksportowana i sprzedawana za granicą.

¹⁸ Kommission plant 2 Millionen EUR Soforthilfe für Überschwemmungsoffer, IP/07/1259. Zob. także: http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm.

¹⁹ Zob.: <http://www.unicef.org/infobycountry/korea.html> (30.11.2008).

²⁰ Szerzej zob. Bober (2009a).

Podsumowanie

Ekonomia Korei Północnej, tak jak każdego innego państwa, w znacznym stopniu jest uzależniona od wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji politycznej. Niestety, reżim pjongjański nie sprzyja klimatowi poprawy beznadziejnej sytuacji politycznej, co z kolei wydatnie odbija się na gospodarce północnokoreańskiej. Jeśli Korea Północna nie rozpocznie partnerskiego dialogu z krajami regionu i innymi państwami, nie zrezygnuje z polityki wymuszania pomocy gospodarczej, nie przeprowadzi niezbędnych reform instytucjonalnych, infrastrukturalnych i ekonomicznych i nie otworzy się na inwestycje zagraniczne, będzie w dalszym ciągu skazana na wegetację. W tej chwili zacofanie Korei Północnej jest tak wielkie, że można śmiało mówić o istnieniu dwóch światów – północnokoreańskiego i tego poza granicami KRL-D. Z pewnością przyjdzie taki moment, że Korea Północna zostanie postawiona przed wyborem dalszej drogi. Albo zdecyduje się na długotrwały i trudny proces dostosowawczy do światowych standardów, albo doprowadzi do całkowitego upodlenia swoich obywateli. Pierwsza droga związana jest jednak z koniecznością przeprowadzenia zmian politycznych, ekonomicznych czy mentalnościowych i na razie wydaje się niemal nierealna. Obecna elita rządząca ma zbyt wiele do stracenia (włącznie z życiem), by zaryzykować proces zmian. Jeśli jednakże zaistniałyby w przyszłości warunki sprzyjające temu procesowi, trud północnych Koreańczyków będzie musiał zostać wsparty przez całą społeczność międzynarodową. Musimy pamiętać, że starsze pokolenie ma w pamięci „zasługi” Kim Il Sunga (Kim Ir Sena) dla wyzwolenia kraju spod okupacji japońskiej oraz kilka dziesięcioleci życia w godnych warunkach. Nie można zapominać, że wspierana gospodarczo przez ZSRR Korea Północna aż do połowy lat 80. była dobrze prosperującym państwem. Dopiero z końcem lat 80. i upadkiem ZSRR zaczęły pojawiać się coraz większe trudności. Wprawdzie pytanie o przyszłość Korei Północnej pozostaje nadal kwestią otwartą, niemniej jestem przekonany, że próby otwarcia na świat (np. ekonomiczne) zapoczątkują proces topnienia „ideologicznego lodu”, który skuł Koreę Północną na kilka dziesięcioleci²¹.

Ceny wybranych towarów w Pyongyang Shop (w dzielnicy dyplomatycznej, luty 2009 r.) – sklep w dzielnicy dyplomatycznej Pjongjangu

Ryby, mięso i wędliny

1 kg piersi z kurczaka (pakowana)	4 euro
kiełbaski „Echte Knocker” Meica (słoik, 5 szt./520 g)	4–5 euro
produkcji miejscowej	1,5 do 7 euro
– ryby	3 do 22 euro/opakowanie
kalmary (1 szt.)	5 euro
tuńczyk w puszcze „TC BOY” (1 szt.)	3 euro (miejscowy tańszy, ale gorszej jakości)
makreła i inne w puszkach (1 szt.)	ok. 2,5 euro

²¹ Zob. także: Bober (2010c; 2010g).

Napoje woda (butelka plastikowa 0,5 l)	od 0,2 do 0,6 euro (droższa jest woda gazowana)
Coca Cola (butelka 1 l)	1 euro
Sprite (butelka 1 l)	1 euro
koreańskie napoje smakowe (0,5 l)	od 0,3 do 0,5 euro
Napoje alkoholowe miejscowe piwo „Taedonggang” (0,64 l)	0,33 euro
piwo Carlsberg (puszka)	0,6 euro
piwo Heineken (puszka)	0,7 euro
piwo Warsteiner (butelka 0,33 l)	0,9 euro
piwo Budweiser (butelka 0,33 l)	0,8 euro
piwo Beck's (butelka 0,33 l)	0,8 euro
piwo Pilsner Urquell (butelka 0,33 l)	0,9 euro
wódka „Smirnoff” (1 l)	12,5 euro
wódka „Absolut” (1 l)	14 euro
gin	ok. 12 euro
Wyroby mączne pieczywo chrupkie sezamowe (paczka, 200 g)	1,4 euro
bagietka	0,4 euro
kilka rodzajów pieczywa	od 0,4 do 2 euro
mąka (1 kg/worek foliowy)	1,5 euro
tort	10 euro
Słodycze żelki Haribo (paczka ok. 1 kg)	od 6,60 do 16 euro
Nimm 2 (322 g)	3,8 euro
mentosy owocowe	0,7 euro
tajskie ciastka śmietankowe „Gussen” (100 g)	0,9 euro
Warzywa i owoce sałata pekińska (1 szt.)	0,3 euro
ziemniaki (1 kg)	0,4 euro
pomidory (paczka, 5szt.)	2 euro
jabłko (1kg)	2 euro
kiwi (paczka, 9 szt.)	4,5 euro
pomarańcze (woreczek, 8 szt.)	5 euro
cytryny (paczka, 6 szt.)	3 euro
truskawki (opakowanie 0,5 kg)	5 euro
Papierosy koreańskie Chonji	0,6 euro
koreańskie Kungangsan	0,5 euro
inne koreańskie marki	od 0,2 do 0,9 euro
Inne towary sos chili (200 g, plastik)	2,6 euro
koreański pieprz czerwony (1 kg, folia)	3,3 euro
koreańskie ciastka ryżowe (320 g)	1 euro
jajka (10 szt.)	0,7 euro
woreczek Kimchi	1 euro
pistacje (500 g / folia)	3,5 euro
cukier (1 kg/folia)	0,6 euro

Inne sklepy dla posiadaczy dewiz oraz sklepy uliczne w Pjongjangu

1 kg kaczkę z różną

0,5 kg woreczek Kimchi

telewizor kolorowy:

TOSHIBA 40"

SHARP 52"

POLAROID 32"

łóżko sypialne (matyjskie)

pralka Panasonic (bęben 7 kg)

odkurzacze

kamery wideo (nowszej generacji mini dv i dvd)

kamery wideo (starszej generacji)

kurtka zimowa firmy „Adidas”

spodnie + marynarka (miejscowy krój)

kawa w Hotelu Koryo – (czarna/biała za filiżankę)

herbata w Hotelu Koryo (czerwona, zielona, czarna za filiżankę)

mała pizza w Hotelu Koryo

ser żółty w plastrach (100 g)

Nutella (mały słoik)

13 500 wonów (budki w pobliżu Hotelu Koryo)

800 wonów (budki w pobliżu Hotelu Koryo)

19 000 wonów lub 1000 euro

418 000 wonów lub 2200 euro

132050 wonów lub 695 euro

56 000 wonów

ok. 300 euro

od 120 do 300 euro

500 – 950 euro

ok. 250 euro

35 euro

60 euro

2–3 euro

1,5 euro

ok. 5 euro

6 euro

6 euro¹

B i b l i o g r a f i a

Bajerski B., *Północ – Południe: drugi dzień zbliżenia Korei*, <http://www.dziennik.pl/Default.aspx?TabId=14&ShowArticleId=62488>.

Bober A. (2009a) Dynamika stosunków UE-KRL-D. W: *Rosja, Unia Europejska, Stany Zjednoczone – współpraca czy konfrontacja?* Piotrków Trybunalski: WSH, s. 225–235.

Bober A. (2009b) Przegląd stosunków Polski z KRL-D po 1989 roku. *Gdańskie Studia Międzynarodowe*, Vol. 7, nr 1–2, s. 173–179.

Bober A. (2009c) Życie i przeżyć w Phenianie. *Rzeczpospolita*, 2 czerwca 2009 r., s. A10–A11.

Bober A. (2010a) Koreańskie paradoksy. *Przegląd*, nr 50 (572), 19 grudnia 2010, s. 28–30.

Bober A. (2010b) Kraina wiecznej szczęśliwości. *Angora*, nr 12(1031), 21 marca 2010 r., s. 78–79.

Bober A. (2010c) Mocarstwo, którego (jeszcze) nie ma. *Tygodnik Powszechny*, nr 26–27 czerwca 2010 r., s. 24–25.

Bober A. (2010d) Skansen socrealizmu. *Newsweek Polska*, nr 9, 28 lutego 2010 r., s. 58–59.

Bober A. (2010e) Szaleństwo kontrolowane. *Newsweek Polska*, nr 23, 6 czerwca 2010 r., s. 74–75.

Bober A. (2010f) Specjalne strefy ekonomiczne w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej. W: Marszałek-Kawa J. (red.), *Państwo i społeczeństwo. Kierunki rozwoju państw Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 97–117.

Bober A. (2010h) Wstęp do nowego rozdania. *Polska Zbrojna*, nr 10 (684), 7 marca 2010 r., s. 56–57.

Bober A. (2011) Życie jak w Korei. *Przekrój*, nr 6 (3424), 8 lutego 2011, s. 50–55.

David M., *Projekt sprawozdania w sprawie stosunków handlowych i gospodarczych z Koreą*, Komisja Handlu Międzynarodowego, PE392.351v01-00, PR/680527PL.; http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/680/680527/680527pl.pdf.

Dziak W.J. (2003) *Korea. Pokój czy wojna*. Warszawa: Świat Książki.

EU Annual Human Rights Report 2007 (2007) European Communities, Luxembourg 2007, http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/index.htm (14.11.2008).

Ford G., Kwon S. (2008) *North Korea on the Brink: Struggle for Survival*. London: Pluto Press.

²² Należy zaznaczyć, iż wymienione w większości produkty nie stanowią dóbr podstawowych, a więc nie są niezbędne do przeżycia. Dostęp do innych punktów sprzedaży tych i im podobnych produktów w północnokoreańskim państwie jest dla obserwatora „zewnątrznego” mocno ograniczony. Autor tekstu był także na jednym z dwóch działających w Pjongjangu bazarów – Thongilu, na którym można nabyć niemal każdy towar, o ile ma się odpowiednią ilość dewiz. Wartość cenowa produktów jest mocno zmienna (stan na luty 2009 r.).

Harnisch S., *A European security role in Korea?*, www.sebastian-harnisch.de/vortr/Waldbroel2003.pdf (25.12.2008).

Kim S.J. (2008) International society's interest in Kaesong complex. *Vantage Point*, Vol. 31, No. 4.

Kommission plant 2 Millionen EUR Soforthilfe für Überschwemmungsopfer, IP/07/1259; http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm.

Lee B.J., *An Oasis of Capitalism*, <http://web.archive.org/web/20060905224821/http://www.msnbc.msn/id/9285506/site/newsweek/from/RL3>.

Maierbrugger A. (2007) *Nordkorea-Handbuch. Unterwegs in einem geheimnisvollen Land*. Berlin: Trescher Verlag.

Martin D. (sprawozdawca), *Projekt sprawozdania w sprawie stosunków handlowych i gospodarczych z Koreą*, Komisja Handlu Międzynarodowego, PE392.351v01-00, PR\680527PL.doc.

Nanto D.K., Manyin M.E. (2011) *The Kaesong North-South Korean Industrial Complex*, CRS Report for Congress.

Salmon A., *Kaesong zone a troubled Korean jewel*, <http://www.atimes.com/atimes/Korea/HD06Dg01.html>.

Schmidt J.H. (2006) *Peace on the Korean Peninsula. What can the EU contribute to the Six-party process?*, Frankfurt: Peace Research Institute.

Schwinger P., *Europas Reaktion auf ein nukleares Nordkorea*, http://www.europa-digital.de/aktuell/dossier/aussenbez/nord_korea.shtml (27.12.2008).

Wolf C., Yeh K.C., Anil B., Putnam H.D., Kennedy M. (1995) *Long-Term Economic and Military Trends, 1994–2015: The United States and Asia*, RAND Corporation, MR-627-OSD. Santa Monica.

<http://english.yonhapnews.co.kr/northkorea/2009/01/19/45/0401000000AEN20090119006500315F.HTML>.

http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm.

<http://www.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/10/11/us.north.korea/index.html>.

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/680/680527/680527pl.pdf.

http://www.hrwf.net/northkorea/NK_EU.html.

<http://www.nkeconwatch.com/2008/05/19/orascom-completes-3g-test-call-in-north-korea/>.

<http://www.unicef.org/infobycountry/korea.html>.

http://www.unikorea.go.kr/eng/default.jsp?pgname=AFExchange_gaeseong.

<https://cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html#Military>.